

Wat wij kunnen leren van Finland en Singapore, en alles daar tussenin

Afgelopen jaar schreef ik voor *Kleio* over mijn avonturen op onderwijsreis: de Edyssee. Op deze plek verschenen artikelen over (geschiedenis)onderwijs in Finland, Rusland, Oekraïne, Cyprus, Turkije, Georgië, Iran, India en Singapore. In dit afsluitende stuk maak ik de balans op: wat zijn mijns inziens de belangrijkste aanbevelingen voor het onderwijs?

Erik Ex reisde in 2018 met zijn broer Luuk over de wereld. Ze bezochten scholen in allerlei landen.

In India zaten Luuk en Erik achter in de klas. Alle foto's: Luuk Ex.

In alle landen lijken leerlingen op elkaar. Ze zijn meer geïnteresseerd in elkaar dan in het bezoek uit Nederland. Hoog in de bergen van Georgië zien we de kleinste school van de reis, er zitten maar zeventien leerlingen op. Er zit één leerling in de zesde klas. Ze zit al haar hele schoolcarrière alleen. Drie keer per week krijgt ze Engels. Haar docent Gaga zet iedere week een plusje op de aftekenlijst voor het huiswerk, waar alleen haar naam op prijkt. Ze maakt alles altijd perfect. Als ik haar klaslokaal binnenkom, blijkt ze echter nauwelijks spreekvaardigheid te bezitten, ze kan immers nooit oefenen.

In de pauze speelt de hele school, zeventien leerlingen in totaal, een spel. Ze houden elkaars handen vast in een kring en draaien in cirkels. De oudste leerlingen hebben de leiding, de jongste leerlingen doen mee, terwijl ze het nog niet begrijpen. Volgens mij wordt hier het meeste geleerd.

In Estland spreken we Anastacia, Yuri en Maria die al twaalf jaar bij elkaar in de klas zitten. Sinds ze

kleuters waren. Ze leggen ons uit dat de klassen in principe nooit wijzigen. Pas het jaar hierna gaan ze uit elkaar, in een academische stroming en een beroepsgerichte opleiding. Ik kan me niet voorstellen dat leerlingen van verschillende niveaus zo lang bij elkaar in de klas kunnen zitten. De 'vwo'er' zal zich toch gaan vervelen en de 'vmbo'er' zal het toch al snel boven de pet gaan? De Esten ontkennen dit stellig: 'Natuurlijk zijn er niveauverschillen, maar ze hebben allemaal zo hun talenten en de kinderen helpen elkaar.' Nog zo'n inzicht: leerlingen hebben elkaar nodig om te leren. Overal waar we komen leren ze als een groep.

Pure noodzaak

Op Cyprus zien we spectaculair vredesonderwijs. Leerlingen van beide kanten van het verdeelde eiland krijgen samen les over zaken die voor jongeren zo relevant zijn: social media, racisme, migratie en gender. Uit onderzoek van de Universiteit van Nicosia is gebleken dat mensen die dit soort

onderwerpen met elkaar bespreken dichter tot elkaar komen. Ze leren elkaar kennen en gaan zich anders tot elkaar verhouden. Dit vredesonderwijs is pure noodzaak op Cyprus, want steun van de bevolking is een voorwaarde voor vrede, aangezien hier per referendum over gestemd wordt. Maar de meeste Cyprioten kennen niemand aan de andere kant van de scheidslijn. Bij het laatste referendum werd de vrede dan ook afgewezen.

Van Finland tot Singapore is leren een sociaal proces. Leerlingen beïnvloeden elkaar binnen hun groep. Het zet mij vooral aan het denken over de hokjes waar wij onze leerlingen al zo vroeg in indelen: vmbo, havo en vwo. Het kan goed zijn voor onderwijs dat past bij de leervraag. Maar, ontmoeten onze leerlingen 'de ander' nog wel? En ik begin ook vraagtekens te zetten bij een trend die we in Nederland in zoveel scholen zien: gepersonaliseerd leren. Leerlingen helpen elkaar met leren en presteren binnen groepen. Hoe minder school een sociaal proces is dat je samen doet, hoe verder het leerlingen vervreemdt van hun kind-zijn.

Leraren ontslagen

In Turkije krijgen we nauwelijks iemand te spreken over het onderwijs. Sinds 2016 zijn er tienduizenden leraren ontslagen omdat ze lid zouden zijn van de Gülen-organisatie die in die zomer een poging deed tot een staatsgreep. Sindsdien heerst er angst onder leraren. Terwijl het juist de Turkse leraren zijn die me doen inzien

hoe belangrijk de band is tussen de leraar en de leerling. In de woorden van geschiedenisdocent Yesim Basar: 'Een goede docent is als een broer, vader of moeder voor een kind.'

Het leerproces is afhankelijk van het welzijn van de leraar. In Finland, Rusland en Estland zien we dat er tussen elke les een pauze zit. Een periode voor de leraar om op adem te komen, koffie te halen en de volgende les op te starten. Met mijn Finse collega Riitta Mikkola reken ik uit dat ze in totaal 105 minuten pauze op een dag heeft, terwijl ik net 50 minuten haal. De docenten in die drie landen lopen er daardoor een stuk relaxter bij.

In Oekraïne zijn we op bezoek bij

de lerarenopleiding aan de universiteit in Kiev. Na even doorvragen blijkt dat de meeste studenten helemaal geen leraar willen worden. Daar kun je immers niet van leven, het salaris is vaak minder dan 200 euro per maand. Ze zitten op de opleiding om de opleiding, want het vak heeft nog wel status. Op de scholen zien we ondertussen alleen maar vrouwelijke docenten. Ze worden ondersteund door hun mannen, die vaak in de ICT werkzaam zijn. Daar zijn westerse salarissen te verdienen.

In India bezoeken we het beroemde experiment van Sugata Mitra (de TEDTalk van Mitra werd miljoenen keren bekeken). Hij beweert ooit dat leerlingen meer

leren van computers dan van leraren. De leraar zou maar invasief zijn in het natuurlijke leerproces van het kind. Om dit te bewijzen zette hij computers neer in de sloppenwijken van New Delhi en keek hij naar het leerproces. Elf jaar na het experiment zijn de computers gebleven, maar inmiddels staan ze in een lokaal. En er zijn tóch leraren bij betrokken: twee zelfs. Via een livestream is een Australische vrouw aanwezig op een groot scherm en daarnaast is er een lokale lerares die de leerlingen helpt. De leerlingen krijgen van haar een onderwerp om vragen bij te stellen en op de computer informatie over op te zoeken. De Australische helpt ze en leest aan het einde van de les een verhaaltje voor.

School in India, waar leerlingen via de computer les krijgen van een vrouw in Australië.

'Ik begin ook vraagtekens te zetten bij een trend die we in Nederland in zoveel scholen zien: gepersonaliseerd leren'

Van Finland tot Singapore zijn leerlingen van hun docenten afhankelijk voor het leren. De band die zij vormen met de leerlingen is de basis van onderwijs. Machines vervangen de leraar nu niet, en zullen dat in de toekomst ook niet doen. De leraar staat in ►

Het busje waarin Erik en Luuk Ex over de wereld reisden, hier in Moskou.

Rechts: Een kind in Iran.
Onder: Deze leerlinge uit Georgië zit al haar hele schoolcarrière in haar eentje in een klas.

veel landen onder druk, door te hoge werkdruk, te weinig salaris of doordat ze worden gemanaged door bestuurders of ministeries. Overall zie ik dat leraren het verschil maken voor kinderen. Investeer in hen en het onderwijs zal welvaren.

Samenleving in het klein

Wie een land echt wil begrijpen, zo ondervinden wij, bezoekt zijn scholen. De school is de samenleving in het klein. In Singapore wordt het onderwijs beschouwd als hét instituut om het land op te bouwen; Singapore bestaat pas sinds 1965. Omdat het land geen natuurlijke hulpbronnen heeft, zet het vol in op een kennis-economie. Vanaf hun eerste jaar leren de kleuters Chinees, Engels en wiskunde. Kinderen die naar de basisschool gaan moeten kunnen lezen, schrijven en tellen. Op deze *tiger*-aanpak kwam kritiek. De kinderen kregen geen ruimte om te spelen. Daarom besluiten de *preschools* nu dat kinderen niet meer in schoolbanken hun vakken hoeven te leren, maar op een speelse manier. Ook ik ben in eerste instantie sceptisch, is dit nu het beste onderwijs ter wereld? Maar al lopende door de *pre-school* weet de leidster me van

twee dingen te overtuigen die gemeengoed zijn in Singapore. De eerste jaren tellen voor de ontwikkeling van kinderen het zwaarst. Juist dáár kunnen ze het meeste van leren. Daarom is het niet vreemd om ook daar scholing aan te bieden. Zolang het maar speels en op het juiste niveau is. School is immers juist leuk voor de kinderen. Daarnaast valt me op hoe goed doordacht het Singaporese systeem is, een doorlopend curriculum van kleuterschool tot universiteit. Ze weten werkelijk waar ze mee bezig zijn in de stadstaat.

Dat geldt ook voor de beste school die we bezoeken. Het United World College (UWC) in Armenië heeft een tennisbaan, een voetbalveld, een fitnessruimte en een zwembad. Maar dat is bijzaak, in mijn optiek. Op deze school worden leerlingen uit de hele wereld samengebracht, ze vormen een hechte veelkleurige gemeenschap. In kleine overzichtelijke klassen krijgen ze lessen van hoge kwaliteit. Er worden hoge eisen gesteld aan de leerlingen, ze moeten een internationaal IB-examen halen. Tegelijkertijd zien we een docent de tijd nemen om zijn klas te openen met tai chi. Compleet met wierook en rustgevende muziek. Een andere docent nodigt zijn mentorgroep uit bij hem te komen eten. Aan alles is hier gedacht, juist daarom is er ruimte voor leerlingen en docenten om als groep grootse prestaties te leveren. Overall is de school een levend organisme, maar dat betekent niet dat alles maar vrij moet

groeien. De organisatiegraad in Singapore is indrukwekkend, maar vooral goed, wetenschappelijk onderbouwd. Ze bouwen via het onderwijs een land op en ze hebben kinderen al vroeg in het vizier. Maar het kan nog beter. Op het UWC weten ze de balans te vinden tussen een cultuur van hoge prestaties en tegelijkertijd onderwijs met een zeer menselijk gezicht.

Gidsland

Meer dan negentig procent van de kinderen ter wereld krijgt onderwijs. Het is het enige instituut in veel landen waar iedere burger een deel van zijn leven doorbrengt. Zodoende is het moeilijk de impact van onderwijs te onderschatten. In Nederland loopt het onderwijs voorop, overall waar we komen wordt gevraagd naar de aanpak in Nederland. Hoewel we het zelf niet meer (willen) weten, wordt ons landje nog vaak gezien als gidsland. Zelfs in Finland en Singapore wordt naar het Nederlandse onderwijs gekeken: dáár wonen de gelukkigste kinderen, dáár staan experimentele scholen. Wat wij hier doen, wordt over de grens gezien.

Wat ik uit mijn reis haalde, is dat we vooral de menselijkheid van het onderwijs niet uit het oog moeten verliezen. Het is een sociale bezigheid, kinderen leren met en van elkaar. Hoe meer we ze als individu aanspreken, hoe meer we dit aspect uit het oog verliezen. Verder is de leraar overall de spil van het leren. Hoe beter hij zijn werk kan doen, des te beter wordt ons onderwijs. Dat betekent dat hij tijd, ruimte en professionaliteit verdient. Alle machines en leerprogramma's die tussen de leerling en de docent staan zullen het onderwijs verslechteren. Als laatste is onderwijs een instituut dat baat heeft bij een goede organisatie en structuur. Waar via de wetenschappelijke methode is nagedacht over een holistisch curriculum, waar geleerd kan worden voor de lange termijn, niet voor de school, maar voor het leven. ■

Onderwijsreis

Dit artikel verscheen eerder in *VO-magazine* en is aangepast voor *Kleio*. Meer weten over de onderwijsreis? Kijk op www.facebook.com/onderwijsreis voor filmpjes, radiodocumentaires, andere artikelen en momenten waar Erik en Luuk presentaties geven.